

AKI KANGASHARJU

TALouden

ILMESTYS- KIRJA

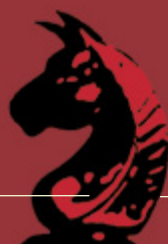
VELKA

INFLAATIO

NOLLAKASVU

POLITIIKAN UMPIKUJA

DOCENDO

Aki Kangasharju

Talouden ilmestyskirja

**- Velka, inflaatio, nollakasvu
ja politiikan umpikuja**

DOCENDO

Copyright © Aki Kangasharju ja Docendo 2023
Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä

Taitto: Keski-Suomen Sivu Oy
Kansi: Lasse Rantanen
Takakannen kuva: Veikko Somerpuro

ISBN 978-952-382-604-5

Painettu EU:ssa

***Ja anna meille anteeksi velkamme,
niin kuin mekin olemme antaneet anteeksi niille,
jotka ovat meille velkaa.***

*– Matteuksen evankeliumi 6:12
(Uuden testamentin käännös 2020)*

***”Äl’ ota lainaa, äläkä myös anna,
Sill’ usein laina ystävän vie myötään,
Ja veloist’ aisti talouden tylsty.”***

*– Polonius, pojalleen Laertesille Shakespearen Hamletissa
(Paavo Cajanderin suomennos 1879)*

Sisällys

Alkusanat 11

OSA I: Inflaatio, pandemia ja sota 13

1. Johdannoksi 13

Diagnoosi ja hoito – Klikkijournalismia ja tutkittua tietoa – Ilmestyskirjan pedot

2. Maailman toiseksi vanhin ammatti 30

Inflaation monet kasvot – Jalometallihuijarit – Arvoton paperiraha – Fiat-raha – Nykyajan jumalat

3. Hintojen nousun kirous 42

Optimaalista inflaatiota etsimässä – Rutto ja kolera – Epävakaat suhteet – Öljysokista tarjontainflaatio – Stagflaatio ja 1970-luvun virheet – Suomen omat mokat

4. Inflaatio laantuu, kuplat kuplivat 57

Pankkikriisejä ja valuuttapakoja – Finanssikriisi 2007 – Eurokriisi 2009 – Talouskuri ja kriitikot

5. Pandemia ja sota 67

Ensimmäinen kriisiennuste – Sota ei tapa taloutta – Inflaatio puolittuu 2023 – Palkkakierros Suomessa 2023 – Pysyvä stagnaatio

OSA II: Talouspolitiikka ja suhdanteet 83

6. Rahapolitiikka ja suhdanteet 83

Sumeaa logiikkaa – Ylimääräisiä vaikutuskanavia – Setelikoneet ja kuplat – Rahan painaminen ja OMT – Koronakriisi ja inflaatio – Sota ja EKP:n myöhästyminen – Sijoittajien ja keskuspankkien tappiot

7. Finanssipolitiikka jakaa resursseja 101

Sopeutus ja elvytys – Nollakorot ja finanssipolitiikan solmu –
Fiskaalinen dominanssi – Stabiilisuusdominanssi – Pääministeri ja
MMT:n lumous – Vaihtoehtotaloustiedettä – Jälkikeynesiläiset

8. Kotimaista kriisipolitiikkaa 120

Ensimmäinen koronapaketti – Lomautusjärjestelmän viritys –
Yritysten koronatuot – Suomi onnistui hyvin

OSA III: Velka ja muut pedot 129

9. Varoittelua, ei pelottelua 129

Hyvät syyt velkaantua – Velkaa väärään kohteeseen – Valtava
velkataakka – Velka ja talouskasvu – Velka ja korko –
Maksukyvyttömyyden uhka – Hälytysvalot – Konkurssi – Suomen
velan pitkä linja

10. Talouspolitiikan käänne 2019 158

Vaarallinen strategia – Työllisyys ja julkinen talous – Marinin
perintö – Onnistumisia

11. Poliitiikka epäonnistuu 169

Rationaaliset odotukset – Luottamus, johdonmukaisuus ja
varovaisuus – Yhteisen rahakirstun kirous – Poliitikkojen
peli – Politikoinnin rajat – Säännöt ja palomuurit – Korona
pelasti poikkeusmenettelyltä – Kehyksiä kiertämässä – Lisää
valtaa valvojille – Valvojat ja tiekartta – Talouskurikriitikoiden
salaliittoteoriat – Sivuosuma – Tuontitavaraa

12. Lisää ongelmia 199

Nollakasvun sukupolvi – Yrityssektorin pienuus – Investointivaje
– Yrityssektorin surkastuminen – Ikääntyminen hidastaa taloutta
– Apua automaatiosta? – Ilmastonmuutos – Malthusin erehdys –
Kasvukritiikkiä ja vastineita

OSA IV: Mitä pitäisi tehdä 227

13. Velan leikkauskeinot 227

Sopeuttamisen tahti ja määrä – Menot eikä verot – Leikkausten ei tarvitse olla kurjistamista – Julkinen sektori tuottavammaksi – Palmian tapaus – Julkisten tehtävien vähentäminen

14. Kasvua tuottavuudesta ja reserveistä 247

Kiky-sopimus auttoi hieman – Tuottavuus ja tutkimus – Lisärahaa koulutukseen – Kasvua työmarkkinoilta – Ratkaisuja kohtaanto-ongelmaan – Työttömät pois loukusta – Leikkaus ansiosidonnaiseen – Työttömyyskassan jäsenyys pakolliseksi

15. Kasvua kannustimista 262

Hajautetumpi sopiminen – Verotus kannustavaksi – Lottovoitto? – Toimenpiteiden tasapainotus – Verotuksen rakastajat

16. Kasvua maahanmuutosta 278

Menestyviä muuttajia – Sadan vuoden projekti

17. Loppusanat 285

Uutta toivoa pussinperälle – Orpon ohjelma – Uutta työtä – Menosopeutukset – Tutkijoiden ääni ja *bottom line* – Kiitokset

Hakemisto 295

Viitattua kirjallisuutta 300

Alkusanat

Kerron tässä kirjassa näkemykseni Suomen taloudesta, talouspolitiikan epäonnistumisesta ja tulevaisuudenkuvasta. Kohta 30 vuotta kestäneen urani aikana yliopistoissa, taloustutkimuslaitoksissa ja Nordean tutkimusosastolla olen havainnut, että talouspolitiikan kyky tuottaa suomalaisille vakautta ja vaurautta on vakavasti uhattuna.

Olen tehnyt tiedettä ja julkaissut soveltavia tutkimuksia vuodesta 1995. Kirjantekijänä olen toista kertaa pappia kyydissä: vuonna 2018 julkaisin ensimmäisen ei-akateemiselle yleisölle suunnatun kirjan nimeltä *Käännö – Suomen lamaantumisen ja uusi nousu*. Kuvasin siinä Suomen finanssikriisin jälkeistä surkeutta ja talouspolitiikkaa.

Ehdotin kirjassa useita uudistuksia, joista osa on sittemmin toteutunut, osa ei. Koska perusongelma on edelleen olemassa, tartuin kynään uudestaan. Tämän kirjan tarjoilema uudistuspaketti on erilainen, mutta tavoite on sama: Suomen talous on saatava kasvuun ja julkinen velka haltuun.

Suomella oli uuden alun paikka kesällä 2023, jolloin Peteri Orpon johdolla maahan muodostettiin uusi hallitus. Sen ohjelmassa oli potentiaalia, mutta peto piileksii yksityiskohdissa ja suunnitelmien konkreettisessa toteuttamisessa. Hallituksen ensimmäisten kuukausien kompuroidi voi tosin johdattaa siihen, että ohjelman toteutusta ei päästä edes yrittämään.

Vasta vuosien päästä näemme, onko kurssimme kääntynyt riittävästi ja mikä urakka seuraavaa hallitusta odottaa. Tar-

kempi arvioni Orpon hallituksen ohjelmasta käy ilmi kirjan loppupuolella. Sitä ennen käyn läpi Suomen taloutta uhkaavat pedot.

Oikean tiedon tarve on suuri. Talouspolitiikassa on vaihtoehtoja, vaikka niitä punnitsisivat vain oikeat ekonomistit. Talouskeskusteluun osallistuu kuitenkin myös niitä, jotka verhoutuvat taloustieteilijöiksi olematta sitä. Heidät tunnistaa väitteistä, joita tutkimus ei tue.

Kirjoitin tämän kirjan, koska tietoon pohjautuva ja ratkaisuun pyrkivä dialogi vie asioita eteenpäin ja auttaa poliitikkoja tekemään parempia ratkaisuja. Vaikka käsissäsi on ilmestyskirja, en kerro näkyjä enkä unia. Huomaat, että julkisen velan ja heikon talouskasvun vaaroista varoittelijat eivät ole ideologisia pelottelijoita. Meillä on tutkimusnäyttöä väitteidemme tukena.

Kirja on suunnattu kaikille taloudesta kiinnostuneille. Tämä ei ole oppikirja, vaikka käyn läpi myös aiheeseen kuuluvia taloustieteen oppeja ja talouspolitiikan käytäntöjä. Pohjaan väitteeni tutkimuksiin, mutta kevennän tekstiä jättämällä viittaukset vähän vähemmälle kuin tieteellisissä julkaisuissa on tapana. Kirjan lopusta löydät kuitenkin 52 viitettä, loput löytyvät Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan verkkosivuilta. Jos jotain senkin jälkeen kaipaat, ota suoraan minuun yhteyttä. Mukaan kirjaan mahtuu myös viihdyttäväksi tarkoitettuja anekdootteja työurani varrelta. Esittämäni arviot tarvittavasta talouspolitiikasta ja käytännön toimiin kohdistuva kritiikki perustuvat tietoihin, jotka olivat saatavissa heinäkuun puolivälissä 2023.

Espoossa, kesälomalla 2023

OSA I

Inflaatio, pandemia ja sota

Kusessa ollaan, tässä tyhjenee takki

Sillä kusessa ollaan, koko saakelin sakki

– Irwin Goodman, Kusessa ollaan

1. Johdannoksi

Amerikkalainen koomikko Will Rogers tiesi jo sata vuotta sitten, ettei ennen vanhaan mikään ollut ainakaan paremmin kuin nykyään: *”Mikään ei ole kuin ennen vanhaan, eikä varmaan koskaan ollutkaan”*.

Edistys on kiistatonta: 1980-luvulla maailman väestöstä yli 40 prosenttia eli vähemmällä kuin 1,9 dollarilla päivässä. 2020-luvun alun koronapandemiaan mennessä näiden absoluuttisesti köyhiksi määriteltyjen ihmisten osuus oli pudonnut Maailmanpankin mukaan kymmeneen prosenttiin. Se tarkoittaa aiemman kahden miljardin sijaan enää 650 miljoonaa ihmistä. Köyhiä on tietysti edelleen liikaa, mutta vähemmän kuin ennen.

Edistystä on tapahtunut muuallakin kuin taloudessa. Hans ja Ola Roslingin sekä Anna Rosling Rönnlundin mainio *Faktojen maailma* kertoo, kuinka sotien määrä on vähentynyt ja kuinka yleisiä kulkutauteja vastaan rokottamatta jääneitä on enää noin viidesosa maailman väestöstä. Ihmisille on muodostunut synkistelevän median ansiosta liian synkkä kuva maailman tilasta.

Silti kaikille ei aina käy hyvin. 2020-luvun alussa pandemia, Ukrainan sota ja inflaatio ovat lisänneet köyhyyttä ja ainakin hetkellisesti pysäyttäneet hyvän kehityksen. Samaan aikaan ikääntyminen, velkaantuminen, ilmastonmuutos, lajikato ja maailmantalouden blokkiutuminen uhkaavat ihmisten ja kansantalouksien hyvinvointia. Vuonna 2007 alkaneen finanssikriisin oikein ennustanut, Doctor Doomiksi tituleerattu professori Nouriel Roubini julistaa tuoreessa kirjassaan *Megathreats*, että maailmalle käy huonosti ilman suunnatoman hyvää tuuria, ennätysellisen nopeaa talouskasvua ja lisääntyvää kansainvälistä yhteistyötä.

Äkilliset kriisit ovat joillekin maille käännepeiteitä, joista ei enää toivuta. Argentiinassa elintaso oli ennen maailmansotia kaksi kertaa niin korkea kuin Suomessa, mutta nyt vain puolet siitä. Kriisit voivat johtaa valtion epäonnistumiseen ja demokratian sortumiseen, jopa totalitarismiin. Toisille kriisit ovat mahdollisuus uuteen alkuun. Venäjällä oli mahdollisuus demokratiaan kommunismin kukistuttua, mutta professorien Daron Acemoğlun ja James A. Robinsonin *Kapea käytävä*-kirjassa kuvaama mahdollisuus oli Venäjälle liian kapea. Venäjän 1990-luvun demokratiaa pidetäänkin siellä vain kaoottisena välivaiheena matkalla yhdestä diktatuurista toiseen.

Suomen kaltaiset avoimemmat, reilummat ja paremmin hoidetut maatkaan eivät ole täysin turvassa. Niitäkin uhkaa-

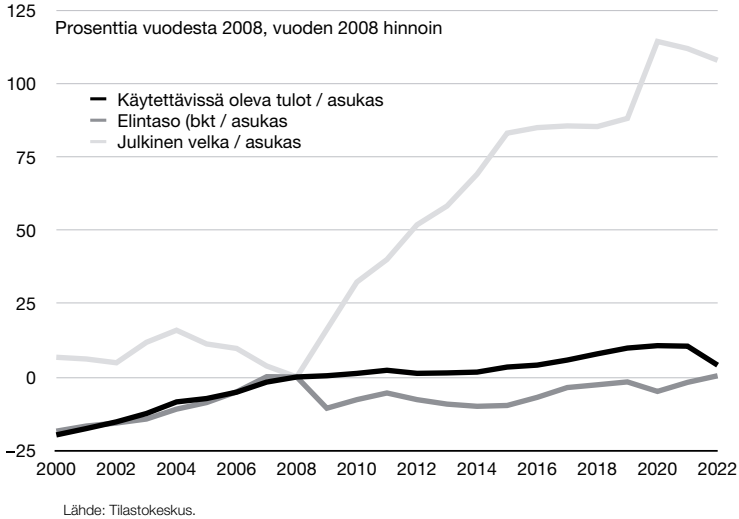
vat sekä hitaasti mädättävät että epäsäännöllisesti ilmaantuvat, akuutit kriisit.

Akuutit kriisit edellyttävät päättäjiltä kykyä nopeaan reagointiin ja valtiolta riittävän vähäistä velkatasoa, jotta elvytykselle on tilaa. Akuutit kriisit myös vähentävät mahdollisuuksia ottaa ajoissa haltuun hitaammin kehittyviä kriisejä, kuten ilmastonmuutosta ja kestävyysvajetta. Kriisitietoisuutta tarvitaan, jotta hitaasti etenevät ongelmat eivät muutu akuuteiksi paniikeiksi.

Maat, joilla on kriisinsietokykyä, pärjäävät. Suomella on moni asia hyvin, mutta talouden puskurit on syöty ja olemme selvästi jäämässä muiden Pohjoismaiden kelkasta. Vuoden 2008 jälkeen talouskasvu, tuottavuus, työllisyys, ikärakenne, viennin integroituminen kansainvälisiin arvoketjuihin, kansantalouden tasapaino, julkinen velka, yrityssektorin kehittyneisyys, koulutustaso, investoinnit ja tuotekehitys ovat konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka elintasolle tärkeät tekijät ovat taantuneet – jos eivät absoluuttisesti, niin ainakin suhteellisesti. Jälkeenjäämisellä on vakavia seurauksia pitkällä aikavälillä.

Suomi on jumissa, vaikka työllisyysaste nousi korkealle vuonna 2023 ja moni tuttavasi on viime vuosina rakentanut uuden kodin tai remontoanut vanhaa. Ihmisillä on ollut varaa kuluttaa, koska kotitalouksien käytettävissä olevat tulot kasvoivat, vaikka koko kansantalouden elintaso ei kasvanut lainkaan vuosina 2008–2022 (kuvio 1). Yrityssektori kasvoi heikosti, ja hyvinvointi tehtiin julkisella velalla. Jokaista suomalaista kohti velka kaksinkertaistui noin vuosina. Nousu oli vielä suurempi, kun sitä verrataan talouskasvua tuovaan työikäiseen väestöön. Velkaa on asukasta kohti jo enemmän kuin Kreikassa.

ELINTASOA VELKAANTUMALLA

Kuvio 1. Suomen bruttokansantuote, käytettävissä olevat tulot ja velka asukasta kohden kiintein, vuoden 2008 hinnoin.

Myös hyvinvointiyhteiskuntamme palvelut ovat selvästi jäämässä keltasta. Mediasta on voinut kevään 2023 aikana seurata, kuinka akuutin hoidon yksiköihin tai terveysasemille on kohtuuttoman pitkät jonot. Kiireettömään hoitoon on kuukausien jonot, ja ne pitenevät koko ajan. Neurologian professori sanoo alansa hoidon romahtaneen ja Helsingin Sanomien sote-toimittaja sanoo psykiatrisen hoidon romahtaneen. Helsingin kaupungin palkanmaksujärjestelmän sekasotku kestää ja kestää. Lapset eivät pääse hampaiden oikomishoitoihin, ja vanhustenhoidosta kuullaan hätähuutoja. Riita-asioissa oikeuden saaminen kestää vuosia ja maksaa kohtuuttomasti.

Myös uusien hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen käynnistysvaikeuksista ja rahan puutteesta on kuultu uutisia, eikä työvoimapaalvelujen siirto valtion virastoista kunnille

ole tuonut hyötyjä. Vaikka syntyvien lasten elinajanodote on vielä pohjoismaista tasoa, ainakin joidenkin tilastojen mukaan 50-vuotiailla on Suomessa vähiten odotettavissa olevia terveitä elinvuosia ja 65 vuotta täyttäneillä eniten toiminnallisia rajoitteita.

Olemme maailmanlaajuisissa onnellisuustilastoissa ykkösenä, kun kurjuus on minimoitu. Mutta samaan aikaan suuri osa kansasta valittaa masennusta. Suomessa tehdään YK:n huume- ja rikostoimiston tilastoissa mukana olevissa maissa eniten murhia ja tappoja asukasta kohti. OECD:n kesällä 2023 julkaiseman hyvinvoinnin tilaa arvioivan raportin mukaan alkoholiin, huumeisiin ja itsemurhiin kuolee Suomessa kolmanneksi eniten ihmisiä OECD-maiden vertailussa. Talousnobelisti Bengt Holmström analysoi syyn osuvasti keväällä 2023 Kauppalehden haastattelussa: ihmiset masentuvat, kun eivät saa itse ratkaista ongelmiaan.

Toisessa OECD:n vertailussa korkeasti koulutettujen osuus nuorista ikäluokista oli Suomessa vielä 2000-luvun alussa maailman huippua, mutta se on laskenut 20 vuodessa Chilen ja Turkin tasolle. Peruskoulun Pisa-tulokset heikkenevät, ja erityisluokkien poistaminen inklusion lisäämiseksi onkin johtanut resurssien vähentämiseen. Voi vain kuvitella, mitä kaikkea kulisien ja median otsikoiden ulottumattomissa on vielä tekeillä.

Tällä menolla hyvinvointiyhteiskunnan tulevaisuuteen eivät usko muut kuin äärivasemmistolaiset valtiouskovaiset. Tutkimusyhtiö Kantarin kysely paljasti vuoden 2023 alussa, että kansalaiset ovat paljon kriisitietoisempia ja valmiimpia korjausliikkeisiin kuin viime vuosina tehdystä politiikasta voisi päätellä. Samaan aikaan Elinkeinoelämän valtuuskunnan EVAn arvo- ja asennekysely kertoi, että 81 prosenttia suomalaisista on huolestuneita julkisen sektorin velkaantumisesta.

Kevään 2023 eduskuntavaaleissa kansa antoi selvän mandaatin uudistuksille. Kansalla on siis valmis, mutta pystyykö poliittinen järjestelmä toteuttamaan muutosta?

Diagnoosi ja hoito

Tämä kirja kertoo, miten huolestunut kannattaa olla – vievätkö inflaatio tai muut äkilliset kriisit rahasi, onko valmistautumisemme hitaasti kehittyviin kriiseihin riittävää, onnistuuko hyvinvointiyhteiskuntamme uudistaminen lainkaan, ja missä määrin tämä kaikki surkeus on seurausta poliittisen systeemin epäonnistumisesta.

Pääviestini on, että yhteiskuntamme on oppinut ratkaisemaan erilaisia akuutteja kriisejä, mutta pidemmän aikavälin varautuminen on jäänyt piippuun. Olemme rakentaneet kriisejä sietävän yhteiskunnan, mutta sen ylläpito on käynyt liian kalliiksi. Velkataakka kasvaa liian nopeasti. Velka on saatava haltuun väestön ikääntymisen, ilmastonmuutoksen ja muiden hitaasti nousevien uhkien vuoksi. Niihin vastaaminen edellyttää toimintakykyistä julkista sektoria.

Tulevaisuudessa meitä odottaa väistämättä myös aiemmin tuntemattomia uhkia, mustia joutsenia, joita emme nyt osaa edes pelätä. Marcus Rosenlund kirjoitti vuonna 2019 *Sää, joka muutti maailmaa* -kirjassa, kuinka ilmaston muutokset ovat pyyhkaisseet kartalta maita, kaupunkeja ja kulttuureja. Romahdus voi tulla myös itse rakentamamme yhteiskunnan särkyemisestä, irti päässeestä tekoälystä tai vaikka avaruudesta.

Raamatun Johanneksen ilmestyksessä on kaksi petoa, joista ensimmäisellä on seitsemän päätä ja kymmenen sarvea. Tämä

teos on nimeni mukaisesti Aki Johanneksen ilmestyskirja eli kertomus siitä, mistä syistä olemme velkaantuneet, mitä kaikkea hallitsemattomasta velkaantumisesta seuraa – ja miten katastrofi estetään. Ellei toimeen tartuta, edessä on itku ja hammasten kiristys, koska rahojen loppumisesta kärsivät eniten köyhät ja sairaat. Vaikka perikato ei tule huomenna eikä tällä vaalikaudellakaan, se tulee jonain päivänä, ellei suunta muutu.

Raamatun tulkitsijat pitävät seitsemän kukkulan Roomaa seitsenpäisenä petona. Suomessa vasemmistoliiton varapuheenjohtaja Jussi Saramo julisti syyskuussa 2021, että vain vasemmistoliitto ymmärtää, mistä velassa on kysymys. Touku-kuussa 2022 hän jatkoi, että ”Tämän hallituksen aikana otettu velka on jatkossakin nolla- tai jopa miinuskorkoista, Suomen valtion velan korko kun on kiinteää”.

Tämän kaltaiset väitteet ovat kuin se Ilmestyskirjan toinen peto, joka toimii raamatuntutkija Erkki Koskenniemen mukaan ensimmäisen pedon markkinamiehenä ja propagandistina. Toisen pedon tehtävää edesauttavat suuret ihmeet. Vasemmiston ihmeet loppuivat helmikuuhun 2022. Putinin aloittama sota herätti inflaatiopedon, jonka edessä vasemmiston velkapuheista pääsivät ilmat pihalle.

Yhdysvaltalaisen ekonomistin Michael Hudsonin ”... *And Forgive Them Their Debts*” -kirjan mukaan vuonna 1956 löydettyt niin sanotut Kuolleenmeren käärröt nostavat velan jopa Raamatun dramaattisten tapahtumien syyksi. Velkaa oli tuolloin niin paljon, että siitä syntyviä kärsimyksiä kuvattiin lopun ajoiksi. Käärröjen mukaan Jeesus saarnasi velkojen armahtamiskäytännön puolesta – se tehtäisiin tuomion päivänä. Matteuksen evankeliumin vuorisaarnassa Jeesus pyytääkin antamaan anteeksi velkamme. Jo Sumerilaisten ajoista alkaen velkaan-

tuneita maanviljelijöitä armahdettiin säännöllisin väliajoin. Velan pantiksi annettu tytär, maa tai vilja palautettiin velalliselle, jotta velkakuoleman jälkeinen uudelleen syntyminen olisi mahdollista. Tämän tulkinnan mukaan velka-armahduksen vaatiminen oli liikaa ja johti Jeesuksen kuolemaan.

Käytin Käännöskirjassani Suomen vuosista 2009–2015 termiä ”lamaantuma”, joka tarkoittaa aikaa, joka ei ole oikea lama mutta on kuitenkin paljon sitkeämpi kuin lyhyt taantuma. Osoitin, kuinka lamaantumisen päätyminen ja Suomen kääntäminen kasvuun vuonna 2015 perustui suurelta osin onneen. Maailmantalouden nousukausi veti Suomen vientivetoisen avotalouden kasvu-uralle, jota tuettiin vuoden 2016 kilpailukykysojimuksella, niin sanotulla sisäisellä devalvaatiolla. Ennustin, että Suomen todellinen kilpailukyky käy ilmi, kun maailmantalouden suhdanne kääntyy uudelleen heikommaksi 2020-alussa.

Niin totisesti kävi. Korona, sota ja inflaatio panivat kaikki aiemmat ennusteet uusiksi. Viime vuodet ovat myös paljastaneet, ettei kilpailukyky ehtinyt parantua 2010-luvun loppupuolella riittävästi. Ongelman ydin on, että kilpailukyky ei ole palautunut laajassa mielessä, vaikka kapea-alaisesti palkkojen perusteella laskettu kustannuskilpailukyky onkin palannut suunnilleen kriisejä edeltäneelle tasolle.

Terve, kilpailukykyinen talous olisi kasvanut ulos ongelmistaan omin päin, mutta Suomessa olemme joutuneet palauttamaan kustannuskilpailukykyä reaali-palkkoja alentamalla ja sosiaaliturvamaksuja pienentämällä. Kehitys näkyy selvästi Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etlan tutkijan Ville Kaitilan analyysissä, jossa hän pilkkoo Suomen kustannuskilpailukykyyn tekijöihinsä eli tuottavuuden, ansiotason, sosiaaliturvamaksujen sekä valuuttakurssin kehitykseen suhteessa tärkeimpiin kil-

pailijamaihimme. Kaitilan mukaan ansiotason ja sosiaaliturvamaksujen alentaminen on parantanut kilpailukykyämme, mutta hyvinvointia tuovassa tuottavuudessa olemme jääneet jälkeen.

Edellisessä kirjassani keskityin lamaantumisen vuosiin 2009–2015. Nyt keskityn yleisemmin suhdannevaihteluihin ja kriiseihin sekä niihin reagointiin. Viestini on pääosin ennallaan: uudistuksia on tehtävä. Vaikka listani on erilainen, en ole unohtanut edellisessä kirjassa esittelemiäni uudistuksia, jotka edelleen odottavat toteutumistaan.

Käänte-kirjani uudistuslistalta on parhaiten toteutunut paikallisen sopimisen ja osa-aikatyön lisääntyminen. Paikallinen sopiminen alkoi yleistyä metsä- ja teknologiateollisuuden irtauduttua liittokohtaisten työehtosopimusten maailmasta pari kolme vuotta sitten. Osa-aikatyö on yleistynyt vähän satumalta ja ehkä osittain väliaikaisesti koronapandemian ja siitä johtuneiden rajoitusten muokattua työn tekemisen malleja.

Myös kuvaamilleni asuntomarkkinoiden ongelmille saatiin tilapäistä helpotusta, koska matala korkotaso kannusti rakentamaan ja remontoimaan ennätystahtiin, inflaation kiihtymiseen saakka. Sote-uudistuskin tehtiin, mutta siitä jätettiin pois kustannusten säästäminen ja tuottavuuden parantaminen. Yritystukia puolestaan ei ole uudistettu eikä koulutusjärjestelmää tehostettu.

Myöskään suositukseni matalapalkkatyön lisäämisestä ei ole toteutunut. Ehdotukseni oli, että Suomen pitäisi sallia matalapalkkaisten työpaikkojen kasvu yhdistettynä kokonaisvaltaiseen sosiaaliturvan uudistukseen, jossa otettaisiin huomioon työn kannustavuus ja eriarvoisuus. Suomessa on kansainvälisesti vertailtuna korkeat palkat niillä, jotka ovat palkkahaitarin matalassa päässä. Kun matalimpia palkkoja nostetaan liikaa,

työnantajat eivät pysty luomaan tarpeeksi työpaikkoja. Seurauksena on vastentahtoinen työttömyys, joka ei poistu, vaikka sosiaaliturvaa kuinka leikattaisiin.

Joku voi sanoa, että työpaikkojahan on liikaakin, kun meillä on työvoimapulaa lähihoitajista ja muusta työvoimasta matalapalkka-aloilla. Vastaukseni on, että meillä on myös vähän koulutettuja liikaa työttöminä. Sosiaaliturva pitää yllä vapaaehtoista työttömyyttä, jossa systeemi yllyttää toimettomuuteen maksamalla liikaa palkkatasoon nähden. Kannustinloukkuja ei ole pystytty purkamaan.

Tarvitsemme sosiaaliturvan uudistuksen, joka auttaa meitä luopumaan Suomen suurimmasta eriarvoisuuden lähteestä, joka ei johdu tuloeroista vaan työttömyydestä. Suljemme nyt liian monet kokonaan pois työelämästä – se jos mikä syrjäyttää. Tarvitsemme siis uudistuksen, jossa luodaan mahdollisuudet sellaisille työpaikoille, joissa palkkataso vastaa vähiten koulutettujen osaamista ja työpanosta. Kun palkka vastaa työpanosta, yksityisen sektorin työnantajilla on varaa lisätä työpaikkoja.

Samalla meidän pitäisi kehittää sosiaaliturvaa niin, että entistä useampi ihminen saisi osan tuloistaan palkkatyöstä ja vain osan sosiaaliturvasta. Tällöin yksityinen sektori maksaisi suuremman osan näiden ihmisten tuloista. Tällä hetkellä liian monella tulot tulevat pelkästään julkisin varoin kustannetusta sosiaaliturvasta. Uudistus olisi melko hintava lyhyellä aikavälillä, mutta maksaisi itsensä takaisin ajan kanssa syrjäytymisen vähenemisen myötä.

En palaa tässä kirjassa matalapalkkateemaan enää tarkemmin. Asiaa on kuitenkin tärkeää pitää yllä nyt, kun parlamentaarinen sosiaaliturvaa pohtiva kahdeksanvuotinen komitea on ajallisesti työnsä puolivälissä. Komitean työ on kuulemma

edennyt hitaasti, joten nämä teemat tulevat vielä eteemme useaan kertaan. Kun deadline on kaukana, on aikaa lorvalla ja vaikeuttaa nopeampaa etenemistä haluavien työtä.

Klikkijournalismia ja tutkittua tietoa

Matalimmat palkat nousivat julkiseen keskusteluun loppuvuodesta 2022, kun pääministeri Sanna Marin määrätti SAK:n järjestämässä puolueiden puheenjohtajatentissä pienimmäksi reiluksi kuukausipalkaksi 3 000 euroa. Selitin Iltalehdelle, kuinka ehdotus tekisi Suomelle karhunpalveluksen. Kävimme haastattelussa läpi tuollaisen uudistuksen vaikutukset työpaikkojen määrään. Haastattelusta tehty kirjoitus oli oikein asiallinen, mutta otsikko ei. Se kirkui, että ”Toimitusjohtajan vastaisuksi Marinille: Palkalla ei tarvitse tulla toimeen”.

Lapsi lensi siinä pesuveden mukana mäkeen, koska kukaan ei enää tuon otsikon jälkeen halunnut lukea toimitusjohtaja Kangasharjun ehdotuksia tuloerojen tasaamisesta.

Kerta ei ollut ensimmäinen, kun lähettämäni viesti muuttuu journalistisessa koneistossa. Jos olet lukenut, että köyhille ei kannata antaa rahaa tai että pääministeri on tullut hulluksi, olet lukenut klikkijournalismiksi tulkittavia otsikoita sanomisistani.

Syy on toki osittain itsessäni, koska välillä sanon aika suoraan. SAK:n pääekonomistina ja pääministeri Marinin talouspoliittisena erityisavustajana toiminut Ilkka Kaukoranta kertoi, että tietyissä piireissä Kangasharjulle ei enää jakseta edes suuttua, koska kaikki ovat jo suuttuneet niin monta kertaa.

Myönnän ekonomistiurallani kerran sortuneeni tahallisesti väärään valaan. Väitin vuoden 2015 eduskuntavaalien alla, että Suomi on verotuksessa kuin Pohjois-Korea. Väite oli sarkas-

mia, mutta epäonnistunutta. Se päätyi nettisivusto Faktabaarin faktantarkistukseen, jossa se todettiin virheelliseksi. Siitä opin, että julkisuudessa käytetty huumori on vaarallista ja että siinä on liki mahdotonta onnistua. Siitä lähtien olen pysynyt tutkittussa tiedossa.

Vaikka väitteeni tässä kirjassa perustuvat tutkittuun tietoon, tilaa jää myös omille tulkinnoilleni. Taloustiede ei tutki fyysikan lakien mukaan käyttäytyvää luontoa vaan ihmisten hapuillevaa, olosuhteista ja odotuksista riippuvaa päätöksentekoa. Tulkintani eivät kuitenkaan ole hatusta vedettyjä eivätkä missään tapauksessa vääristeltyjä.

Tulkintani taloudesta perustuvat tutkittuun tietoon, toisin kuin äänekkäimmillä kriitikoillani. Talouspoliittiseen keskusteluun osallistuu tahoja, jotka suorastaan kiistävät taloustieteen näytöt. Osoitan tässä kirjassa, kuinka hyllyvällä suolla ja ideologisilla rattailla he matkaavat.

Omat väitteeni kestävät vertailun myös silloin, kun vastargumenttien esittäjä on taloustieteen edustaja. Eri mieltä toki saa olla. Tiede ja hyvän talouspolitiikan käytännöt etenevät kilpailevien hypoteesien ja teorioiden kautta.

Esimerkiksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan tason laskeminen ja keston lyhentäminen parantavat tutkitusti työllisyyttä etenkin Suomen kaltaisissa maissa. Tämän voi tarkistaa vaikkapa vuonna 2020 valmistuneesta Juho Alasalmen ja kumppaneiden valtioneuvoston kanslialle laatimasta kirjallisuuskatsauksesta. Suomessa tämäkin uudistus on tarpeen, sillä työttömyytemme on edelleen suurta, vaikka työllisiä onkin enemmän kuin koskaan ennen. Työttömiä on sekä autettava että patistettava työn hakuun.

Vastapuoli ei haluaisi patistella, joten edes työttömyysturvan portaittainen lasku työttömyyden jatkuessa ei sopinut

Suuntana talouden ulkomuseo

Painava puheenvuoro talouden suunnanmuutoksen välttämättömyydestä. Tulevaisuutemme näyttää Pohjolan surkeimmalta ja talouspolitiikkamme on epäonnistunut, mutta suunta voidaan vielä muuttaa. Luovutko mieluummin hyvinvointivaltiosta vai kääritäänkö hihat?

Mitkä ovat velkaantumisen ja nollakasvun syyt, entä mihin väestön vanheneminen vaikuttaa? Mitä koroille tapahtuu seuraavaksi? Ja onko maahanmuutosta oikeasti hyötyä? Kirja kertoo, kuinka nopeampi talouskasvu mahdollistaa vihreän siirtymän ja miksi poliitikoiden flirtti modernin rahateorian kanssa on pelottavaa. Lukijalle selviää myös, miksi verotusta ei kannata kiristää.

Yleistajuinen teos on tarkoitettu kaikille Suomen talouskysymyksistä kiinnostuneille.

Aki Kangasharju on taloustieteen tohtori ja dosentti. Ennen Etlan toimitusjohtajuutta hän toimi Nordean pääekonomistina.

9 789523 826045

KL 36.1
ISBN 978-952-382-604-5
Kansi: Lasse Rantanen